

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	vii
<i>Dankwoord</i>	ix
Inleiding	1
1. Bestaande situatie: onzekerheid in viervoud.....	2
2. Doel van het onderzoek: naar een theorie over de restitutie na vernietiging of ontbinding	5
3. Overzicht.....	10
Hoofdstuk 1.	
De traditionele verrijksrechtelijke benadering van de restitutie	11
1.1. Analyse van de verrijksrechtelijke benadering van de restitutie	12
1.1.1. Noodzakelijke voorwaarde: het toekennen van terugwerkende kracht aan de vernietiging en ontbinding.....	13
1.1.2. Omvang van de restitutie.....	15
1.1.2.1. Ontvangen prestatie bestond uit een geven: vordering uit onverschuldigde betaling.....	16
A. Onderliggende beginselen van de vordering uit onverschuldigde betaling	17
B. Omvang van de restitutie	21
1) Goed ontvangen	21
a) Ontvanger te goeder trouw	21
i) Goed is nog in natura aanwezig bij ontvanger	21
ii) Goed is niet meer in natura aanwezig bij ontvanger	23
b) Ontvanger te kwader trouw	25
2) Geldsom ontvangen.....	26
a) Ontvanger te goeder trouw	26
b) Ontvanger te kwader trouw	27
1.1.2.2. Ontvangen prestatie bestond uit een doen of niet-doen: vordering uit ongerechtvaardigde verrijking.....	27
A. Toetsing van de toepassingsvoorwaarden van de vordering uit ongerechtvaardigde verrijking.....	28

1)	Verrijking van de partij die de prestatie heeft ontvangen	28
2)	Verarming van de partij die de prestatie heeft verstrekt	30
3)	Verband tussen verrijking en verarming	30
4)	Gebrek aan juridische rechtvaardiging voor de verrijking en verarming	30
B.	Omvang van de restitutie	31
1.1.3.	Niet steeds een verrijgingsrechtelijke vordering beschikbaar	34
1.1.4.	Soms zowel verrijgingsrechtelijke vordering als revindicatievordering beschikbaar	37
1.2.	Kritiek op de verrijgingsrechtelijke benadering van de restitutie	39
1.2.1.	Illustratie van de tekortkomingen van de verrijgingsrechtelijke benadering	39
1.2.2.	Verklaring voor het ontoereikend karakter van de verrijgingsrechtelijke benadering.	42
1.2.2.1.	Verrijgingsrecht: berust op een welbepaald evenwicht tussen drie beginselen	43
1.2.2.2.	Bij restitutie na vernietiging of ontbinding: evenwicht tussen deze drie beginselen behoort anders te zijn	46
A.	Verrijgingsverbod	47
B.	Vertrouwensbeginsel.	49
1)	Overeenkomst onder bezwarende titel	50
2)	Overeenkomst om niet	51
C.	Autonomiebeginsel	51
1.3.	Ook in andere rechtsstelsels: tendens om de klassieke verrijgingsrechtelijke benadering van de restitutie te verlaten	52
1.3.1.	Structuur van het verrijgingsrecht in de onderzochte rechtsstelsels	53
1.3.2.	Duitsland	55
1.3.3.	Nederland	59
1.3.4.	Frankrijk	61
1.3.5.	Engeland	62
1.4.	Besluit	64
Hoofdstuk 2.		
	De moderne <i>sui generis</i> -benadering van de restitutie	65
2.1.	Uitwerking van de bestaande <i>sui generis</i> -benadering van de restitutie	66
2.1.1.	Behoud van de terugwerkende kracht van de vernietiging en de ontbinding.	67
2.1.1.1.	Belang voor het tijdstip van het ontstaan van de restitutieverbintenissen	67

2.1.1.2.	Zakenrechtelijke gevolgen	68
2.1.2.	Omvang van de restitutie	69
2.1.2.1.	Goed ontvangen	70
A.	Goed nog in natura en in precies dezelfde toestand aanwezig bij ontvanger	71
B.	Goed niet meer in natura aanwezig bij ontvanger	71
C.	Goed nog in natura, maar niet meer in dezelfde toestand aanwezig bij ontvanger	74
D.	Lot van de vruchten	76
2.1.2.2.	Geldsom ontvangen	77
2.1.2.3.	Prestatie ontvangen die uit een doen of niet-doen bestond	79
2.2.	Kritiek op de bestaande <i>sui generis</i> -benadering van de restitutie	80
2.2.1.	Verrijkingsverbod	80
2.2.1.1.	Voorbeelden waarin het verrijkingsverbod wordt geschonden	80
2.2.1.2.	Verklaring voor de schending van het verrijkings- verbod	84
A.	Risico voor waardeschommelingen van de ontvangen prestatie	85
1)	Monetair nominalisme opzijschuiven?	86
2)	Theorie van de waardeschulden opzijschuiven?	89
B.	Risico voor toevallig tenietgaan van de ontvangen prestatie	91
2.2.2.	Vertrouwensbeginsel	94
2.2.3.	Autonomiebeginsel	94
2.3.	Besluit	95

Hoofdstuk 3.

Voorstel voor een nieuwe *sui generis*-benadering van de restitutie (met afschaffing van de terugwerkende kracht van de vernietiging en ontbinding) . 97

3.1.	Voorstel om de terugwerkende kracht van de vernietiging en ontbinding af te schaffen	97
3.1.1.	Restitutie \neq terugwerkende kracht	98
3.1.2.	In een <i>sui generis</i> -benadering van de restitutie is terugwerkende kracht van vernietiging of ontbinding overbodig	99
3.1.3.	Andere argumenten voor de afschaffing van de terugwerkende kracht van de vernietiging of ontbinding	100
3.1.3.1.	Storende gevolgen voor derden	100
A.	Storende gevolgen voor derde-verkrijgers	101
1)	Gevolgen voor derde-verkrijgers zijn storend	101
2)	Bestaande bescherming van derde-verkrijgers	102

a)	Verkrijgende verjaring	102
i)	Onderscheid naargelang de derde- verkrijger al dan niet te goeder trouw was	103
ii)	Onderscheid naargelang de aard van het goed	104
b)	Artikel 28 Hyp.W.	105
c)	Persoonlijke vorderingsmogelijkheden bij uitwinning	106
3)	Evaluatie	108
B.	Storende gevolgen voor derde-schuldeisers	108
1)	Gevolgen voor derde-schuldeisers zijn storend	109
2)	Bestaande bescherming van derde-schuld- eisers	110
a)	Bescherming bij ontbinding van een verkoop van een roerend goed	110
b)	Bescherming bij ontbinding van een verkoop van een onroerend goed	115
3)	Evaluatie	116
3.1.3.2.	Hinderpaal voor de erkenning van een veralge- meend recht op eenzijdige ontbinding	117
3.1.3.3.	Verjaringsproblemen	118
3.1.4.	Geen wettelijke bezwaren tegen de afschaffing van de terugwerkende kracht van de vernietiging en ontbinding	119
3.1.4.1.	Vernietiging	119
3.1.4.2.	Ontbinding	120
3.1.4.3.	Bestaande uitzonderingen op de terugwerkende kracht van de vernietiging en ontbinding	124
3.1.5.	Tussenbesluit	125
3.2.	Voorstel voor een nieuwe <i>sui generis</i> -benadering van de restitutie	126
3.2.1.	Uitgangspunt: respect voor het verrijkingsverbod	126
3.2.1.1.	Omvang van de restitutie	128
A.	Uitgangspunt: waarde van de ontvangen prestatie bij ontvangst	128
B.	Invulling van het waardebegrip	130
C.	Beoordeling <i>in concreto</i>	136
3.2.1.2.	Voorwerp van de restitutieverbintenissen	137
A.	Teruggave in natura is mogelijk	137
B.	Teruggave in natura is niet (meer) mogelijk	142
3.2.1.3.	Neutraal karakter van de restitutie	143

A.	Neutraal karakter ten aanzien van de eventuele fout van partijen	144
B.	Neutraal karakter ten aanzien van gebeurtenissen die zich na de ontvangst van de prestatie hebben voorgedaan	145
1)	Omvang van de restitutie wordt niet beïnvloed door de reden van het gebeurlijk tenietgaan van de ontvangen prestatie	145
2)	Restitutie omvat geen vergoeding voor genot .	146
3)	Restitutie strekt zich niet uit tot de vruchten .	147
4)	Omvang van de restitutie wordt niet beïnvloed door de gebeurlijke overdracht van de ontvangen prestatie aan een derde	149
3.2.2.	Afwijkingen op grond van het vertrouwensbeginsel	150
3.2.2.1.	Overeenkomst onder bezwarende titel	151
3.2.2.2.	Overeenkomst om niet	152
3.2.3.	Afwijkingen op grond van het autonomiebeginsel	154
3.2.3.1.	Ontvangen prestatie bestond uit een geven	155
3.2.3.2.	Ontvangen prestatie bestond uit een doen of niet-doen	156
A.	Overeenkomst onder bezwarende titel	157
1)	Prestatie was niet in overeenstemming met de overeenkomst	157
2)	Toestemming ontvanger was aangetast door een wilsgebrek	161
B.	Overeenkomst om niet	163
3.3.	Besluit	164
Hoofdstuk 4.		
	Uitzonderingen op de restitutieplicht na vernietiging of ontbinding	167
4.1.	Traditionele uitzonderingen op de restitutieplicht	167
4.1.1.	De adagia <i>in pari causa en nemo auditur</i>	167
4.1.1.1.	<i>In pari causa</i>	168
A.	Draagwijdte van <i>in pari causa</i>	168
B.	Voorstel om afstand te nemen van <i>in pari causa</i>	171
4.1.1.2.	<i>Nemo auditur</i>	176
A.	Draagwijdte van <i>nemo auditur</i>	176
B.	Voorstel om afstand te nemen van <i>nemo auditur</i>	179
4.1.2.	Ontbinding van duurovereenkomsten	179
4.1.2.1.	Analyse van de cassatierechtspraak over de ontbinding van duurovereenkomsten	179
4.1.2.2.	Kritiek op de cassatierechtspraak over de ontbinding van duurovereenkomsten	182

4.1.2.3.	Reactie van de rechtsleer: criterium van de (on)deelbaarheid van de overeenkomst	185
4.2.	Voorstel tot herdefiniëring van de uitzonderingen op de restitutieplicht	188
4.2.1.	Weigering van restitutie ter bescherming van de openbare orde of de goede zeden	188
4.2.1.1.	Verschil tussen artikel 6 BW en de adagia <i>in pari causa</i> en <i>nemo auditur</i>	189
4.2.1.2.	Toepassingsgevallen	190
A.	Voorwerp van de restitutieverbintenis is strijdig met de openbare orde of de goede zeden	190
B.	Geldelijke waardering van de te restitueren prestatie zou immoreel zijn	191
C.	Toestaan van de restitutie zou gedrag in strijd met de openbare orde of de goede zeden aanmoedigen	191
D.	Strijdigheid met een wetsbepaling van openbare orde of goede zeden	194
4.2.2.	Weigering van restitutie ter bescherming van een grondrecht	194
4.2.3.	Uitzondering op de restitutieplicht op grond van het wederkerigheidsbeginsel (bij ontbinding)	195
4.2.3.1.	Invloed van het wederkerigheidsbeginsel op de restitutie na ontbinding	195
A.	Het wederkerigheidsbeginsel als verantwoording voor het principe van de restitutie na ontbinding	195
B.	Het wederkerigheidsprincipe als richtsnoer om te bepalen of de ontbinding voor alle ontvangen prestaties een restitutieverbintenis doet ontstaan	196
1)	Ondeelbare overeenkomsten	197
2)	Deelbare overeenkomsten	198
a)	Nut dat beide partijen van de overeenkomst verwachten, wordt bij correcte wederzijdse uitvoering stelselmatig bereikt	199
b)	Overeenkomst kan worden opgesplitst in twee of meer op zichzelf staande overeenkomsten (zonder dat dit afbreuk doet aan de bedoeling van partijen)	204
4.2.3.2.	Geen invloed van het wederkerigheidsbeginsel op de restitutie na vernietiging	204
4.2.4.	Wettelijke uitzonderingen	205
4.2.4.1.	Wettelijke uitsluiting van het recht op restitutie	205
4.2.4.2.	Wettelijke beperking van het recht op restitutie	206

4.2.5. Afstand van het recht op restitutie	209
4.3. Besluit	210
Hoofdstuk 5.	
Verdere inbedding van de restitutieverbintenissen in het gemeen verbintenissenrecht	211
5.1. Vooraf: enkele procesrechtelijke aspecten	212
5.2. Relativiteit	214
5.2.1. Relativiteit van de vernietiging en de ontbinding	214
5.2.2. Relativiteit van de restitutieverbintenissen na vernietiging of ontbinding	215
5.2.2.1. Restitutieschuldeiser	215
5.2.2.2. Restitutieschuldenaar	216
5.3. Zakelijke werking (van restitutieverbintenissen die een goed tot voorwerp hebben)	218
5.3.1. Gevolgen voor partijen	219
5.3.1.1. Risico voor toevallig verlies	219
5.3.1.2. Vruchten	221
5.3.2. Gevolgen voor derden	222
5.3.2.1. Derden die een concurrerend zakelijk recht op het goed hebben verkregen	222
A. Gevolgen voor derde-verkrijgers	223
1) Beperkte mogelijkheid tot revindicatie ten nadele van een derde-verkrijger	223
a) Roerende goederen	224
b) Onroerende goederen	225
c) Besluit	228
2) Aansprakelijkheid van een derde-verkrijger wegens derde-medeplichtigheid aan schending van een restitutieverbintenis	229
B. Gevolgen voor derde-schuldeisers	232
1) Roerende goederen	233
2) Onroerende goederen	234
3) Besluit	235
5.3.2.2. Derden die m.b.t. het goed een persoonlijke aan- spraak op de restitutieschuldenaar hadden	236
A. Principe	236
B. Uitzondering	239
1) Verwerping van de theorie van het behoud van daden van beheer	240
2) Alternatief (bij afschaffing van de terug- werkende kracht): artikel 1743 BW	244

5.4. Interests (bij restitutieverbintenissen die een geldsom tot voorwerp hebben)	246
5.5. Exceptie van niet-uitvoering	250
5.6. Schuldvergelijking	254
5.7. Plaats en kosten van de restitutie	261
5.7.1. Plaats van de restitutie	262
5.7.2. Kosten van de restitutie	262
5.8. Verjaring	263
5.9. Slotbeschouwing	265

Hoofdstuk 6.

Schadevergoeding als complement van de restitutie	269
6.1. Doel van de schadevergoeding bij vernietiging en ontbinding	269
6.1.1. Positief versus negatief contractbelang	269
6.1.2. Schadevergoeding bij vernietiging	274
6.1.2.1. Vergelijkingsmaatstaf voor het vaststellen van de schade	275
A. Juridische grondslag van de schadevergoeding geeft geen uitsluitsel over de te hanteren vergelijkingsmaatstaf	275
B. Vergelijkingsmaatstaf moet consistent zijn met de vernietiging	277
C. Precisering van de omstandigheden waarin schadevergoeding bij vernietiging kan worden toegekend	278
6.1.2.2. Verschil met de werkelijke situatie van de schuldeiser .	283
6.1.3. Schadevergoeding bij ontbinding	287
6.1.3.1. Vergelijkingsmaatstaf voor het vaststellen van de schade	287
A. Juridische grondslag van de schadevergoeding geeft geen uitsluitsel over de te hanteren vergelijkingsmaatstaf	287
B. Vergelijkingsmaatstaf moet consistent zijn met de ontbinding	288
1) Rechtsvergelijkend overzicht	288
2) Bestaande situatie in België	290
3) Voorstel voor een onderscheid naargelang de schadevergoeding gepaard gaat met een klassieke ontbinding dan wel met een ontbinding met behoud van de ontvangen prestaties	294

a)	Klassieke ontbinding (zonder behoud van de ontvangen prestaties)	295
b)	Ontbinding met behoud van de ontvangen prestaties.	298
6.1.3.2.	Verschil met de werkelijke situatie van de schuldeiser .	299
6.1.4.	Tussenbesluit	300
6.2.	Concrete omvang van de schadevergoeding bij vernietiging en ontbinding	301
6.2.1.	Enkele algemene principes voor de berekening van de schadevergoeding	301
6.2.2.	Schadevergoeding bij vernietiging of bij klassieke ontbinding (zonder behoud van de ontvangen prestaties)	304
6.2.2.1.	Overzicht van de voornaamste schadeposten.	304
A.	Kosten voor het sluiten van de overeenkomst.	305
B.	Kosten voor de uitvoering van de overeenkomst.	307
C.	Kosten voor de vernietiging of ontbinding	312
D.	Kosten voor de uitvoering van de restitutie-verbintenissen.	313
E.	Gemiste opportuniteiten	314
F.	Genotsderving of improductiviteit.	318
G.	Gemiste waardevermeerdering van een overgedragen goed.	320
H.	Morele schade.	321
I.	Kosten voor schadebeperkende maatregelen	322
J.	Niet: gederfde winst uit de vernietigde of ontbonden overeenkomst	322
6.2.2.2.	Voordeelstoerekening.	323
6.2.3.	Schadevergoeding bij ontbinding met behoud van ontvangen prestaties.	324
6.3.	Besluit	327
	Algemeen besluit	331
	<i>Bibliografie</i>	337
	<i>Trefwoordenregister</i>	357